

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע  
בעריכת נחמה ליבוביץ  
שנת העשרים ושמונה

ויקרא (תשכ"ט)

הפסרה  
ישעיה מ"ג כ"א-כ"ח; מ"ד א'-כ"ג

א. שאלות מבנה:

(1) לדעת אברבנאל וכן לדעת כמה פרושים של חכמי אומות העולם מהווים הפסוקים מ"ג כ"א-מ"ד ה' יחידה אחת (רמעה) אם כן לדעתם המחלק לפרקים טעות גסה).

הסבר מה המאחד פסוקים אלה?

(2) לדעת ר' יוסף אבן כספי יש לקשר את הפסוק הראשון של הפסרתנו (מ"ג כ"א) לפסוק הקודם לו ולהבין את הפסוק השני (מ"ג כ"ב) כנגודו ואת הוי"ו של "ולא אותי קראת" לא כוי"ו החבור כי אם כוי"ו הנגוד.

הסבר איך יש לפרש לפי זה את מ"ג כ"א?

(3) אחד מחכמי אומות העולם (פולץ) סבור שפסוק כ"ח אינו שייך לגבואה זו, אמנם לדעתו הוא פסוק מפיו של הנביא, אך הוא חדר לפרקנו כתוספת מאוחרת.

(א) הסבר מה הביאו לסברה כזו?

א (ב) כיצד אפשר לסתור דעתו זו ולחסביר את הקשר שבין פסוקנו להקשרו?

ב. כ"ז אביך הראשון חסא ומליצין פשעו בו.

רש"י ו"ה אביך הראשון חסא: באמרו (בר' ט"ו ה') "במה אדע כי אירשנה" ומליצין: אין לך בכל המליצים שאתה סומך על זכותם שלא מצאתי בו פשע: יצחק אהב את שונאי.

ראב"ע "אביך הראשון: הוא ירבעם שבחרו ישראל למלך לא על פי השם. ומליצין הם השרים מליצי הכוהנים.

ויש אומרים שאביך הם המלמדים כמו (מל"ב ב' י"ב) "אבי אבי רכב ישראל" וכמו (בר' מ"ה ח') "וישימני לאב לפרעה"; (בר' ד' כ"א) "אבי חופש כל כנור ועוגב" והמליצים הם התלמידים, והוא מגזרת (בר' מ"ב) "כי המליץ בינותם".

רד"ק ו"ה אביך הראשון חסא: ואיך תאמר לא חסאת אתה והנה "אביך הראשון חסא" והוא אדם הראשון כי האדם מוטבע בחסא, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו".

"ומליצין פשעו בי: פרוש שריך וגדוליך, וכן (דבה"י ב' ל"ב) "במליצי שרי בבל" כי הענין אחד במה שאמר, כמו (שמו"ב כ"ד ט') "את מספר מפקד העם". וזכר השרים שהם היו ראויים להוכיח העם ולהשיב אותם לדרך הטובה, והם פשעו בי. ויש מפרשים "אביך" - מלך, כמו (שמו"א י"ב ט"ו) "והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם". ויש מפרשים אותו על ירבעם, ויותר נכון להיות פרושו על שאול, כי הוא מלך ראשונה על כל ישראל.

אבן כספי: אדני כסף: אחרי ששם "האב" בעברי ובהגיון מונח על רחוק וקרוב בסדרגות וכן "ראשון", הרשות בידנו לפרש זה על אדם הראשון, אם נרצה. אבל לפי דעתו אחר שכתב "ומליצין פשעו בי" שטעמו - השרים אשר למלך, כמו (דבה"י ב' ל"ב ל"א) "וגם במליצי שרי מלך בבל", כי השלוחים החולכים לדבר אל המלך ראוי שיהיו בעלי הדבור הצח והמליצה הצחה, הנה הכונה באמרו "אביך הראשון" קדימת אבותם ושריהם ומלכיהם, כי כול היו נועצים עם שריהם, והיו חולכים לבקש עזר ממצרים ומאשור, כמו שכל הספרים מלאים מזה, ולכן (פ' כ"ח) "ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים" - ונחרבו עשרת השבטים וגם יהודה.

מלבי"ם ו"ה אביך: בא פה בשם המין, כמו (בר' א') "עץ עושה פרי" ר"ל אבותיך. "ומליצין: המליץ הוא העומד לאמצעי בין שני נושאים לגלות רעיונות האחד לחברו. ובא על הנביאים והכהנים, שהם העומדים בין ה' ובין ישראל, ועל כן קראת "שרי קודש".

ו"ה אביך הראשון חסא: אבל מה תוכל לספר ואיזו זכות תוכל לחזכיר, לומר, שהגלית אתכם שלא כדון, הלא אבותיך הראשונים, שהם הדורות שהיו בזמן הבית, חטאו לנגדי וגם מליצין שהם הכהנים והנביאים פשעו בי...

(1) סדר את הנסיונות השונים לזהוי של "אביך" לשתי קבוצות.

(2) בעל הבאור: יש אומרים שהוא אדם הראשון וזה היותר רחוק בעיני מכל מה שנאמר בו.

הכורס: אביך הוא אדם הראשון כי האדם מוטבע בחסא, כן פירש רד"ק, ורש"י אומר שהוא אברהם שחטא באמרו (בר' ט"ו ח') "במה אדע, ולדעת רש"י מדוקדק יותר "אביך" שאדם הראשון הוא אבי האנושות כולה. נסה להכריע בין רש"י ולרד"ק בהעזרך בשתי דעות אלה.

- (3) הסבר דברי אבן כספי המסומנים בקו. מה עמדו לגבי פרושו הראשון של רד"ק?  
 (4) איך יחקש פסוק כ"ז עם פסוק כ"ח, אם נפרש את כ"ז לפי המלבי"ם?  
 (5) איזה פרוש נראה לך יותר מכל הפרושים לפי המשך הענינים בפרק?

ג. מ"ד א' - ב'

ועתה שמע יעקב עבדי

וישראל בחרתי בו

כה אמר ה'

עושה ויוצרך מבטן יעזרך

אל תירא עבדי יעקב

וישורון בחרתי בו.

#### אברבנאל

ולכן שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו, כלומר בעבור יעקב אניכם שהיה עבדי ובעבורכם ישראל, לפי שברחתי בכם.

ופרש הנביא, איך יעשה למען שמו, ואמר: "כה אמר ה' עושה ויוצרך מבטן יעזרך אל תירא וכו'". ר"ל אני שעשיתי אותך אומה בעולם וזהו "ה' עושה" ואני שהחזקתי ביעקב בהיותו במעי אמו, כשיצא וידו אוחזת בעקב עשו, כי תמיד עזרתי אותו מן הבטן וכמאמר הנביא (מלאכי א') "הלא אח עשו ליעקב ואותו אח יעקב..." וזהו שאמר "ויצרך מבטן יעזרך".

ולפי שאמר בתחילת דבריו אלה "ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו" שזכר שתי בחינות: האחת מפאת יעקב אניכם והשנית מפאת בחירת האומה, כמו שפרשתי, אמר כנגד הבחינה השנית מבחירת האומה: "כה אמר ה' עושה", כי הבחירה היא מה שעשתה אותם לו לעם סגולה; וכנגד הבחינה הראשונה שיעקב אבינו אמר: "ויצרך מבטן יעזרך".

וחזר עוד לדבר כנגד שתי הבחינות האלה, ואמר כנגד הבחינה הראשונה שיעקב אבינו "אל תירא עבדי יעקב" כלומר: כיון שאחך יעקב אל תירא בזכות יעקב אביך; וכנגד הבחינה השנית מבחירת האומה אמר: "וישורון בחרתי בו" כלומר: וגם כן אל תירא בעבור עצמך, שנקראת "ישורון" אשר בחרתי בך.

- x 1) הסבר למה פתח אברבנאל את פרושו לפרקנו במלה "ולכן"?  
 2) רב הפרשנים אין מפרשים "ויצרך מבטן" כפי שפרשו אברבנאל. התוכל לפרשו באופן אחר?

xx 3) כיצד מפרש אברבנאל את צורת העתיד של "יעזרך"?  
 במה שונה אברבנאל בזה מרד"ק;

ד"ה יעזרך: שיעזרך והוא אומר לך אל תירא?  
 - מה יש לומר לזכותו של כל אחד משני הפרושים ואיזה מהם נראה לך פשוט?

ד. מ"ד ה': זה יאמר: לה' אני

וזה יכתוב ידו לה'

ובשם ישראל יכנה

ראב"ע ד"ה זה וגו': יהיו רבים ורובם אלהבי ה' לשוב אל ביתו.

" וזה יקרא בשם יעקב: להתפאר לעיני הגויים שהוא מזרע קדוש.

" וזה יכתוב ידו: חסד בית, יכתוב בידו, לבוא אל מקדש ה'.

" יכנה: כמו יקרא.

ורבים פרשוהו על הגרים כטעם (זכריה ח' כ"ג) "והחזיקו עשרה אנשים"...

שד"ל ד"ה זה יאמר לה' אני: רוצנמילר וגייזניוס (= שנים מחכמי האומות בני זמנו של שד"ל) פרושו על שאר האומות שיתחברו לישראל לעבוד את ה', ואין זה טענין הפרשה, כי אמר (ג') "וברכת על צאצאיו".

ולדעתי הכונה על השבועה שנשבעו בימי נחמיה בכתב ידם (נחמיה י') ללכת בתורת ה'.

התוכל להכריע בין שתי הדעות (ישראל או רבים מן האומות)?

ה. חשוה:

מ"ד ג'

מ"א י"ח

כי אצק מים על צמא

אפתח על שפיים נהרות

ובוזלים על יבשה

ובקוץ בקעות מצינות

אשים מדבר לאגם מים

וארץ ציה למרצאי מים.

מה ההבדל במשמעות שני הפסוקים האלה הדומים בצוריהם?